

ДОГОВОРЪТ ЗА КОРАБНО АГЕНТИРАНЕ И ДРУГИ ИНСТИТУТИ – КОМИСИОНЕН И СПЕДИЦИОНЕН ДОГОВОР

*Доц. д-р Антон Грозданов
ВСУ „Черноризец Храбър“*

SHIP AGENCY AGREEMENT AND OTHER INSTITUTIONS – COMMISSION AND FORWARDING AGREEMENT

*Assoc. prof. Anton Grozdanov, Phd
VFU “Chernorizets Hrabar”*

Резюме

В доклада е направен кратък сравнително-правен анализ на правната същност на договора за корабно агентирание, комисионния и спедиционния договор. Очертани са общите белези в правната им характеристика. От друга страна са открити различията – най-вече относно действието на разглежданите правни институти.

Ключови думи: *агентирание, комисионер, спедитор.*

Abstract

The report provides a brief comparative legal analysis of the legal nature of the Ship Agency Agreement, Commission and Forwarding Agreement. The common features in their legal characteristics are outlined. On the other hand the differences are highlighted – mostly regarding the operation of the legal institutions in question.

Key words: *agency; commission agent; freight forwarder.*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2020.57>

Въведение

С договора за агентирание корабният агент се задължава срещу възнаграждение да извършва от името и за сметка на корабоприетеля обичайни услуги, свързани с корабоплаването в района на определено пристанище или територия – чл.222, ал.1 КТК.

Наименованията „корабен агент“ и „морски агент“ са заимствани от английското право и доктрина. У нас те се въвеждат за първи път в Закона за търговското корабоплаване от 1931 г. и в изданията по-късно правилник за корабните агенти.

КТК използва израза „корабен агент“, но като се има пред вид нормата на чл.9 ал.3 от КТК ще се установи, че агентът може да бъде представител не само на собственика на кораба, но и на други лица „ползващи кораба на друго законно основание“.

Терминът „корабен агент“, „агентско обслужване“ е възприет и от други страни. Обединяващ признак на предприятията за агентирание е възлагането единствено на тях правото да извършват услуги, тяхната еднаква организационна структура, имуществена обособеност и самостоятелна имуществена отговорност, като действат на основата на стопанската сметка и са вградени във ведомствената система на морски (транспортен) държавен отраслов централен орган или стопански комплекс.

Законодателството и доктрината в развитите морски страни използват различни наименования на агента. Така английското право наименова като агентийски повече от десет вида дейности, френската правна система – шест, испанската практика – три вида агенти, италианската – четири и т.н., което обуславя преплитането и смесването на понятия и институти, водещи до тежки правни последици за неосведомената страна.

От терминологична гледна точка между закона и практиката съществува разлика в наименованията на разглеждания договор. Легалното наименование е договор за агентирание (contract of agency). Практиката работи с наименованието „агентийно споразумение“ (agency agreement). Посочената разлика, обаче, няма съществено правно значение.

Изложение

В литературата по морско търговско право се поддържа тезата, че чрез договора за агентирание се създава определено по съдържание агентийно правоотношение. Това правоотношение по своето правно естество е мандатно. Следователно всички права и задължения, породени от правните действия на агента, възникват направо за корабоприитежателя, стига агентът да се е движил в рамките на дадения му мандат.

На пръв поглед (*prima facie*) договорът за агентирание се проявява като разновидност на гражданския договор за поръчка (чл.280-292 ЗЗД). Обстойният и критичен анализ на разпоредбата на чл.222 КТК, както и този на чл.280 ЗЗД, налага извода, че действително съществува близост между двата института, но тя е фрагментарна.

При договора за поръчка довереникът реализира мандата от името и за сметка на доверителя. Това е правилото. Гражданският закон допуска страните да се отклонят от нормативния модел и да уговорят действията да се извършват от името на довереника, но за сметка на доверителя (арг. чл.292, ал.2 ЗЗД).

Горната възможност за отклонение не е предвидена при определяне съдържанието на агентийното правоотношение. По смисъла на чл.222, ал.1, КТК корабният агент извършва услуги от името на корабоприитежателя.¹

В гражданското право довереникът извършва действия от чисто правен характер. Така например сключване на договор за продажба на 10 тона какао на стоковата борса, по силата на договор, сключен с член на стоковата борса (чл.38, ал.1 вр. с чл.41 ЗСБТ).

Недопустимо е довереникът да извършва фактически (неправни) действия.

Не стоят така нещата при ДА. Корабният агент, наред с правните действия, които следва да извършва – например да сключва договор за морска застраховка, той извършва и редица действия от фактически (материално-технически) и организационен характер, обусловени от спецификата на корабоплавателната дейност. Така например агентът попълва и съставя формуляри, анкетни листи и други документи. Той обезпечава съответна организация при извършване на товаро-разтоварни операции, грижи се за разположение-то на подемните машини, складовите площи и терени и т.н. Тези действия произтичат от представителната му власт и са способ за осъществяване на възложените му функции.

По правната си същност ДА стои по-близо до комисионния договор – възмездната поръчка (чл.348 и сл. ТЗ). Еднакъв е предмета на двата вида договори, а именно: извършването/сключването на една или повече сделки, т.е., действия не от фактически, а от правен характер. Чрез тези действия се придобиват права и се поемат задължения за другата страна. Но докато при ДА агентът действа от името и за сметка на корабоприитежателя – същността на комисионния договор изключва такава възможност. Недопустимо е комисионерът да действа от името на комитента. Той извършва/сключва сделките винаги и единствено от свое име.

И двата вида договори принадлежат към групата на двустранните. От тях се пораждат задължения и за двете страни.

¹ В този смисъл вж. Решение на Окръжен съд – Варна по т.д. № 2653 по описа за 2011 г.

Корабното агентиране и комисионерството са винаги възмездни – страните по тях получават икономически облаги под съответната форма.

И двата договори са консенсуални. Смятат се за сключени с постигането на съгласие между страните.

Друга обща черта между тях е, че за действителността им законът не изисква писмена форма.

За разлика от ДА при комисионния договор възникват три отношения, които съставляват и неговите три фази:

Отношение между доверителя и комисионера. В неговите рамки доверителят дава на комисионера поръчка да извърши от свое име и за негова сметка една или повече сделки. В специализираната литература това отношение се означава като фаза на възлагането.

Отношение между комисионера и третото лице. По своя правен характер то може да бъде разнообразно. Достатъчно е да покрива белезите на сделка. Разглежданата фаза се означава като изпълнителна сделка.

Всъщност агентирането и комисионерството се различават по това, че агентът не е длъжен да прехвърля резултата от изпълнителната сделка на корабоприетеля, тъй като правните последици от нея възникват директно в правната сфера на последния – в тази връзка вече подчертахме, че агентът извършва/сключва сделките от името и за сметка на корабоприетеля.

Горното означава, че най-съществената разлика между ДА и КД се състои в тяхното действие.

Основното правило за действието на КД е, че правата и задълженията по сделката, сключена с третото лице в изпълнение на поръчката, възникват за комисионера. Само той придобива права. Между доверителя и третото лице не се пораждат права и задължения. Тези правни последици настъпват, дори когато комисионерът е съобщил на третото лице името на доверителя (чл.349, ал.1 ТЗ).

Комисионерът аналогично на корабния агент е длъжен да изпълни поръчката с грижата на добър търговец. Грижата, която един добър търговец би проявил при конкретните обстоятелства.

Друго сходство между двата вида договори е, че комисионерът е длъжен да застрахова стоката, която е получил от доверителя или от третото лице по изпълнителната сделка, само ако доверителят е наредил това. За агента също ще възникне задължение за сключване на застрахователен договор в полза на корабоприетеля, ако последният е дал мандат за това.

Друга прилика в действието на двата договора се установява в задължението на агента и на комисионера да дадат на доверителя сметка за извършените по сделката/сделките, които са им възложени. В сметката на комисионера се посочват резултатите от извършеното и направените разходи. Агентът също посочва подробно данни за това в т.нар. „дисбурсментска сметка“, която ще бъде разгледана по-нататък в изложението.

И при двата договора за доверителя възниква задължение да заплати разноските, направени за изпълнението на поръчката и да заплати уговореното възнаграждение. Ако не е уговорено възнаграждение, дължи се обичайното.

Тук е необходимо да се изтъкне една много съществена разлика между ДА и КД – вземанията на корабния агент за възнаграждение и за разноси, направени за изпълнението на поръчката, не са обезпечени със законно право на залог. Напротив – аналогичните вземания на комисионера, са обезпечени със законно заложно право върху вещите,

които е придобил за сметка на доверителя или които доверителят му е предал (чл.357 ТЗ). Комисионерът има правна възможност да откаже да предаде, съответно да върне вещите, докато доверителят не удовлетвори вземанията му.

По своя предмет и действие ДА се различава съществено от спедиционния договор. Общото между тях е, че са консенсуални, двустранни, възмездни и неформални.

Предвидената в специалния КТК възможност за агента да сключи договор за превоз на товар от името и за сметка на корабоприетеля – не го превръща в спедитор. Сключването на договор за превоз на товар не изчерпва предметно корабното агентирание – то е само една от множеството правни възможности, които възникват за агента.

В тази връзка не може да не се отбележи, обаче, че редица сходни черти между агентиранието и спедицията могат да възникнат, когато в предмета на конкретния спедиционен договор са включени редица действия, които са свързани с превоза на товар, например изготвянето на товарителници и други превозни документи, опаковането на товара, неговото превозване от склада на доверителя до отправното място (гара, пристанище или летище), съхраняването на товара до предаването му на превозвача за превозване или след неговото получаване у превозвача в местоназначението, натоварване или разтоварване и други подобни.

Ако разглеждаме изолирано отделни елементи от работата на спедитора, изглежда, че те се вменят напълно в рамките на търговски или гражданскоправни договори. Така, опаковането, товаренето или разтоварването на товара се обхващат от договора за изработка, а доставянето на товара до отправното място или от получаващия транспортен пункт до склада на доверителя – от договора за превоз.

Но такъв изолиран, некомплексен анализ е погрешен по две причини. Първо, всички действия, които спедиторът извършва за сметка на доверителя, образуват единен и неделим процес, уреден не в няколко, а в единствен договор. Второ, единството на този процес се обуславя от спомагателния характер на дейността на спедитора по отношение на превоза на товари. Вън от връзката с транспорта няма спедиционен договор. От своя страна тази връзка прави спедиционния договор твърде специфичен, тъй като работата по него излиза извън рамките на всички други търговски и гражданскоправни отношения и се урежда с помощта на специален правен институт, какъвто е спедиционния договор.²

И при двата вида договори от страна на спедитора и на агента могат да бъдат не само търговски дружества, но и еднолични търговци.

Отлика се установява във връзка с другата страна по съответния договор. На страната на доверителя могат да бъдат както юридически лица, така и физически лица – еднолични търговци и граждани, които нямат качеството на търговци. Напротив – на страната на корабоприетеля по ДА могат да бъдат само търговски дружества и еднолични търговци.

Агентът и спедиторът са длъжни да сключат застрахователен договор, ако доверителят е наредил това.

Друга прилика с агентиранието е, че спедиторът също трябва да даде сметка на доверителя за изразходваните суми при изпълнението на задълженията си по спедиционния договор.

² Владимирова, И. (2008) Търговско право. София.

Следващата прилика между агентирането и спедицията е, че доверителят/корабопритежателят е длъжен да плати възнаграждение. Когато такова не е уговорено, се дължи обичайното.

Важна отлика в действието на двата договора се съдържа в задължението на спедитора да прехвърли всички резултати от изпълнителната сделка, каквато в случая представлява договорът за превоз на товар. Тези резултати включват правата и задълженията, придобити от спедитора за сметка на доверителя. Довод за това задължение, се черпи от чл.355 ТЗ, който като разпоредба за комисионния договор следва да намери съответно приложение за въпроси, неуредени в главата за спедиционния договор.

За разлика от ДА – при КД вземанията на спедитора срещу доверителя за уговореното или обичайното възнаграждение, както и за направените от него разноси за изпълнението на поръчката са обезпечение със законно заложно право. Залогът тежи върху товара и вземанията, които доверителят му е предал или които спедиторът е получил за негова сметка. Задържането може да трае, докато вземанията на спедитора бъдат удовлетворени. Този извод се налага от чл. 357 ТЗ, който като разпоредба за КД следва да намери съответно приложение за спедиционния договор.

Заклучение

От изложеното може да направи изводът, че договорът за корабно агентиране е самостоятелен договор със строго специфични обект, предмет, съдържание и действие по отношение на страните. Прилага се само в областта на търговското корабоплаване и по-специално на територията на отделно пристанище/пристанища.

Използвана литература

1. Владимиров, И. (2008). Търговско право. София.

За контакти: Доц. д-р Антон Грозданов
ВСУ „Черноризец Храбър“
e-mail: akgr@abv.bg